

Биз бугун ҳуқуқий демократик давлат қураётган эканмиз, журналистика нинг бутун дунёда эътироф этилган, ўзгармас талаб ва мезонларига амал қилишимиз зарур. Бу мезонларнинг энг асосийси — холислик ва ҳаққонийлиқдир.

Шавкат МИРЗИЁЕВ

O'zingni angla!

Hurriyat

Mustaqil gazeta

Gazeta 1996-yil dekabrdan chiga boshlagan

www.uzhurriyat.uz

gazhurriyat@mail.ru

t.me/hurriyatuz

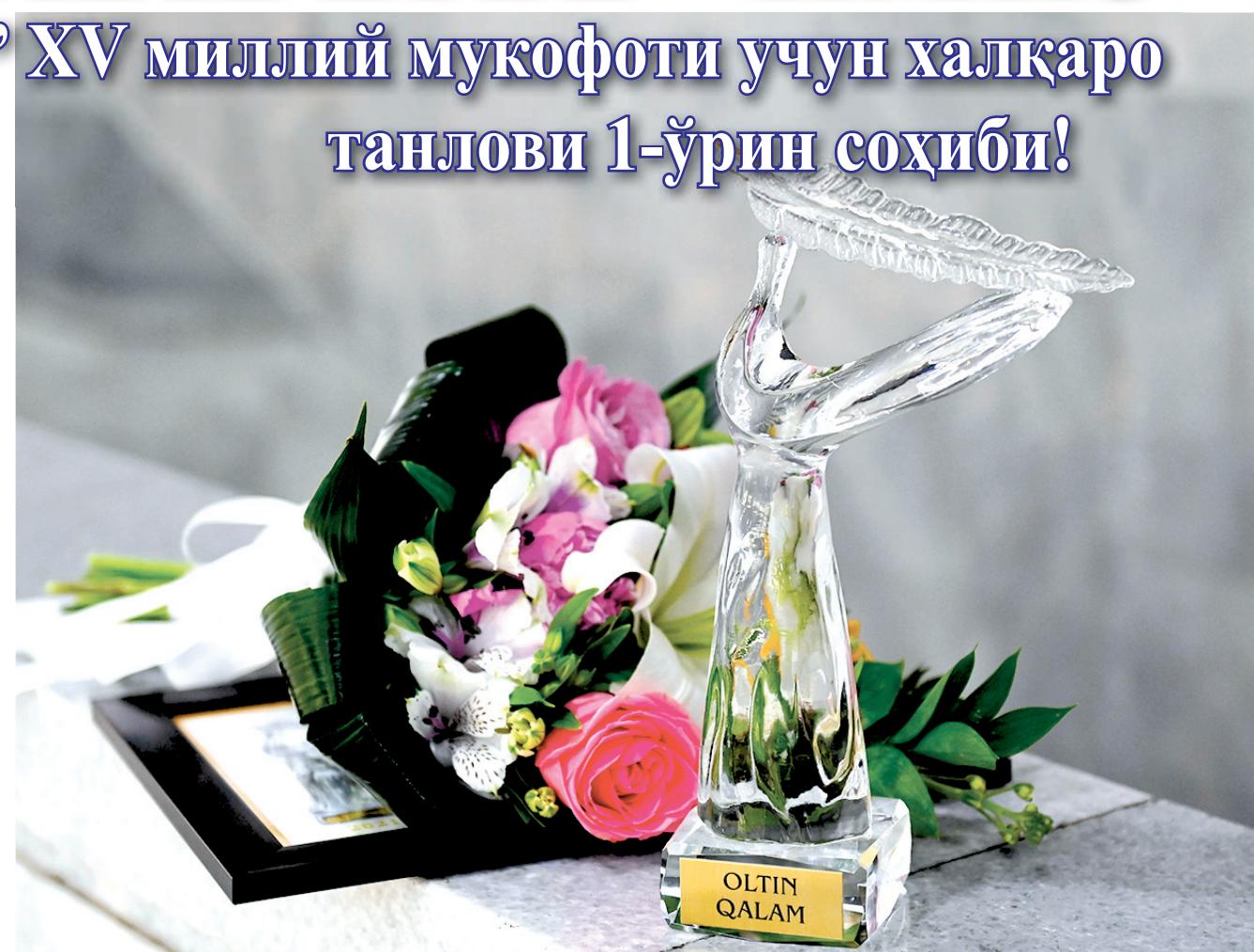
f Hurriyat gazetası

✓ ФАХР

✓ дил сўзи

“HURRIYAT” ИМИЗ

“Олтин қалам” XV миллӣ мукофоти учун ҳалқаро танлови 1-ўрин соҳиби!

3 май — Жаҳон матбуот эркинлиги куни мамлакатимизда ўзгача бир севинч билан нишонланади. Негаки, инсоният фитратида эркинликка, ҳурриятга, озодликка бўлган ишиши ёки, соғинч ва ундан баҳраманд бўлиш таъмаси ҳар доим ҳушёр туради. Бу қаломлар эса ўз-ўзидан журналист сўзига, унинг бадалига бориб тақалади. Зотан адл сўзни айтиш ҳамма замонда ҳам қарсак билан кутиб олинмаган, шундай дәверлар ҳам бўлганки, бу учун керак бўлса, қон билан, жон билан товон тўланган.

Бугун ҳар биримиз “Олтин қалам” XV миллӣ мукофотини олишига лозим топилган номзодларга қараб беихтиёр уларнинг ўшил давомидаги чиқишиларини Ҳақиқат, Адолат, Жасорат деган тамоийларда текширувдан ўтказамиз. Чунончи, ҳар биримизнинг ботинимизда одил бир тарозибон бор.

“Олтин қалам” мукофоти мамлакатимизда 15 йилдан бўён журналист ва матбуотчиларга тақдим этиб келинади. Унда миллатнинг ва миллатдошларининг дардини айта олган, бугунги куннинг безовта рухини ўз хабар ва репортажларида жонлантириб берган, ҳаётнинг орка фонидаги дарду ташвишларни ҳам олд планга олиб чиқсан, бир сўз билан айтганда, миллат юрагига ойна тутган журналист ва таҳриятилар ишига алоҳида эътибор қаратилди. Журналист йилнинг 365 кунида қалам китирлатади, унинг бир ку-

нида мукофотини олади ёки йўқ. Мамлакатнинг узобу якими демай овог ёзиш ва тасвирга олиш усукунапарини кўтариб тинч “уруш” га отланади. 365 кун давомида журналист қаламининг уни тегмаган мавзу қолмайди хисоб. Журналист қавми борки, совукни совук демай, иссикин иссиқ демай, оғнатни оғат демай, вирусни вирус демай ҳалқ ичига нега шошади? Ҳолбуки уни бунга ҳеч ким мажбурламайди. Ушбу қасб эгалари табиатан шундай яралган – безовта ва миллат парвардирлар.

Ўтган йили пандемия сабаб ҳамма уйидан чикмай ўтирган бир пайтда журналистлар вирус ўчоқларидан туриб репортажлар тайёрлашди, шифокорлар билан салкам елқама-елқа туриб ишлапшиди, десек муболага бўлмас. Ёки тарихда мисоллар жуда кўп бунга: Хемингвей, Оруэллар уруш оралаб юриб, аввалига ўзларининг жонли мақола ва репортажларини, кейинроқ шоҳ асрарларини яратишган.

2-6.

ЭЗГУЛИККА СЕН ЁР БЎЛГИН

Холмурод САЛИМОВ,
“Олтин қалам” XV миллӣ мукофоти учун ҳалқаро танлов ташкилий қўмитаси раиси, Ўзбекистон Журналистлари ижодий ўюшмаси раиси ўринбосари:

— Айтиш жоиз, мамлакатимизда кейнинг йилларда муҳтарар Президентимиз Шавкат Мирзиёев раҳбарлигига оммавий ахборот воситалари фаoliyatiни янада такомиллаштириш, ахборот ва сўз эркинligini таъминлаш борасида оширилаётган ишлар изчил, замонга ҳамоҳанг тарзда давом этаганига гувоҳ бўлиб турибмис. Давлатимиз раҳбари оммавий ахборот воситалари вакилларини доимий равиша кўплаб-куватлаб келмоқда.

2006 йилдан бери ўтказиб келингётган “Олтин қалам” миллӣ мукофоти учун ҳалқаро танлови ҳам юртимизда матбуот ва сўз эркинлигини таъминлаш, бир сўз билан айтганда, медиа соҳага қаратилаётган алоҳидаги ётиборнинг ёрқин намунасидир.

Ушбу танловни ўтказишидан асосин максад — миллӣ ва ҳалқаро журналистиканинг энг юксак ютуқлари ҳамда илғор тажрибаларини кенг оммалаштириш, оммавий ахборот воситалари ходимлари ўз фуқаролик позициясини намоён этиши учун шароит яратиш ҳамда журналистларда танқидий-таҳлилий муноҳада ва ижодий фаoliyati янгича ёндашувларни тақомиллаштириша қаратилган.

Бу йил мазкур нуфузли танлов 15-бор ўтказилди. Ўтган вақт давомида танловда 7000 дан ортиқ журналист 107 000 га яқин материяллари билан иштирок этди. Уларнинг 290 нафардан ортиги ғолиб ва сорвандор бўлди.

Маълумки, ўтган 2020 йили коронавирус пандемияси туфайли “Олтин қалам” танловини ўтказишининг имкони бўлмаган эди.

4-6.

✓ 9 МАЙ — ХОТИРА ВА ҚАДРЛАШ КУНИ

КИРК БИРИНЧИ ЙИЛ ЛОЛАЛАРИ

Эссе

Вақт шамоли қирк биринчи ўши бўронига кўксини тутмаган алп ўйигитлар қаддиларини букиб, кўёшларини уфқ ортига яширади. Фронт ортига қатнашила-

рининг сафи ҳам тобора озайб бормоқда. Падари бўзрукорлари, оғаларини урушга кузатиб, интизор-

лик дардини торта-торта умр шомини қаршилаган

онахон ва отахонлар эса бугун табаррук ёшдалар.

Улар урушни кўрмаганлар. Лекин болалик, ўсмирилик йиллари алам ва изтироблар, согинчу хижронлар исканжасида ўтган. Улар юртдан жуда-жуда олиспарларда рўй берадиган урушнинг нафасини лойиствуқ томли уйлар ичиди сезид туришган.

Узоклардаги уруш ҳатто мактаб парталарида ўтирган қора-қура, оёқланг, йирти-ямоқ кийимдаги болаларга совук нафасини юбуби туради. Баъзан кимдир йигидан кўзи қизариб келар, урушдан келган учбучрак хат (ҳалқ тили билан “кора хат”) болалик орзуларини янчада ташлабаган гапириб беради.

Ҳарбий эшелонлардаги ўзбек аскарларига “Фронтга” ёзуви билан мева-чева, туршак-қоқилар, кийим-бош, жундан тўқилган пайпоклар гача юбуби, ҳатто Ватандан мұжда деб бир чаноқ пахтани ҳам жүнматмалар ичига солиб кўйган муштиларлар юрғани эшелон қиқириги баттар тилка-пора қиларди.

✓ ТААССУФ

Бундан 5-10 йил аввал Самарқанд шаҳридаги 6-сон болалар мусиқа ва санъат мактаби бир қаватли, кўримсизгина бинода жойлашганди. Бугунги кунда ўша кўримсиз мактаб ўрнида З қаватли замонавий бино курилиб, ишга туширилди.

Директорнинг соҳта тавбаси

Аммо бу мактабга Хайрулло Ниязкулов директор бўлиб келди-ю, ўтиргичларнинг норозилиги виляят ошиб, Республика гафуриянига этиб борди. Негаки, X.Ниязкулов иш фаoliyatiни ўзининг оила аъзолари ва якинларини ишга олишдан бошлиди. Турсум ўрготи, фарзанди ва таниш-билишлари лойик бўлса, бўлмаса қаноти остига олди. Тўғри гап тукканинга ёхмайди деганларидек, бу ишнинг тўғри эмаслигини айтган, бир неча йилдан бўён шу мактабда ишлаб келаётган миллий чўйналиши ўтиргичи. Инонот Махамова эса директор X.Ниязкуловни хамда ўтиргичи И.Махамовни Тошбоевни хамда ўтиргичи И.Махамовни Тошбоевни хамда ўтиргичи И.Махамовни кўрган директор бирдан тутоқиб кетди:

— Нималар қилиб юрибиз! Максадингиз мени ишдан олишиши? Бўшатиб кўяман! Аммо айтиб кўяй,

мендан кейин келган директор биринчи бўлиб сизни ишдан ҳайдайди!

Директорнинг маданият ходими ярашмаган бундай “маданият”ли мумомаласини кўриб лола-

тилди. Битта гап тақор-такор кулоқка чалинаверса, ҳаёлнинг эга-ке-

сим атрофида қозинка таниб кўйилган эшакка ўшаб айланда бошлилар экан: дуруст, Тохир Малик қаёда ишлаб кетади, ўзининг янги китобларни ўтирганда ўзини ишлайди.

Ўзим ТошДУ (ҳозирги ЎзМУ)нинг кечки бўлимидаги таҳсилатни кўрганим, Тошкент заводларидаги ўн ишчча ишлаб юрганинг учун қалам аҳли дастурхонидан, уларнинг ошхонасида бўладиган майдо-чўйда гаплардан узоқда ўтардим. Таҳсилат оҳирлаб қолганда ўша вақтда устоз Эркин Воҳидов раҳбарлик қилаётган “Ёшлик” журналининг наср бўлумига ишга тақлиф этилди. Шундан кейин қалам аҳлининг дийдиёла-рини ҳар куни эшишадиган бўлдим.

Битта гап тақор-такор кулоқка чалинаверса, ҳаёлнинг эга-ке-

сим атрофида қозинка таниб кўйилган эшакка ўшаб айланда бошлилар экан: дуруст, Тохир Малик қаёда ишлаб кетади, ўзининг янги китобларни ўтирганда ўзини ишлайди.

Чунки, кўлмак атрофида Тохир Маликка жой йўқ эди. У қайси кўлда балиқ овлаб юргишини камина билмасдим. Биз баъзан учрашиб қолардик: астоидай салом-алик қилардик. Мазъракаларда учрашиб қолсак, яқинроқ жойда ўтиришга ҳаракат қилардик. Эсимда, 1997 йилда Аъзамжон (Ўқтам) билан Пскентга курсошим Мухаммаджон Соипов хонадонига ҳовли тўйига бордик.

Хуллас, Тохир Малик аҳойиб сўз заргарига қарши уюштирилган

тифтадан ўзини олиб қочади.

Чунки, кўлмак атрофида Тохир Маликка жой йўқ эди. У қайси

4-6.

✓ ҚИЁФА

ҲАҚ СҮЗ ХИЗМАТКОРИ

Номи эркинроқ бўлган майдагина амалдор — тўдабошидан:

“Тоҳир Малик бир жойда асло мўжум ишламайди, ўзи режага киритган бирорта жиддий китоб нашр этилган заҳоти жуфтаки ростлайди”, деб ёниб юрганини кўп эшиштганман.

Ўзим ТошДУ (ҳозирги ЎзМУ)нинг кечки бўлимидаги таҳсилатни кўрганим, Тошкент заводларидаги ўн ишчча ишлаб юрганинг учун қалам аҳли дастурхонидан, уларнинг ошхонасида бўладиган майдо-чўйда гаплардан узоқда ўтардим. Таҳсилат оҳирлаб қолганда ўша вақтда устоз Эркин Воҳидов раҳбарлик қилаётган “Ёшлик” журналининг наср бўлумига ишга тақлиф этилди. Шундан кейин қалам аҳлининг дийдиёла-рини ҳар куни эшишадиган бўлдим.

Битта гап тақор-такор кулоқка чалинаверса, ҳаёлнинг эга-ке-

сим атрофида қозинка таниб кўйилган эшакка ўшаб айланда бошлилар экан: дуруст, Тохир Малик қаёда ишлайди.

Ўзим ТошДУ (ҳозирги ЎзМУ)нинг кечки бўлимидаги таҳсилатни кўрганим, Тошкент заводларидаги ўн ишчча ишлаб юрганинг учун қалам аҳли дастурхонидан, уларнинг ошхонасида бўладиган майдо-чўйда гаплардан узоқда ўтардим. Таҳсилат оҳирлаб қолганда ўша вақтда устоз Эркин Воҳидов раҳбарлик қилаётган “Ёшлик” журналининг наср бўлумига ишга тақлиф этилди. Шундан кейин қалам аҳлининг дийдиёла-рини ҳар куни эшишадиган бўлдим.

Чунки, кўлмак атрофида Тохир Маликка жой йўқ эди. У қайси

кўлда балиқ овлаб юргишини камина билмасдим. Биз баъзан учрашиб қолардик: астоидай салом-алик қилардик. Мазъракаларда учрашиб қолсак, яқинроқ жойда ўтиришга ҳаракат қилардик. Эсимда, 1997 йилда Аъзамжон (Ўқтам) билан Пскентга курсошим Мухаммаджон Соипов хонадонига ҳовли тўйига бордик.

Хуллас, Тохир Малик аҳойиб сўз заргарига қарши уюштирилган

тифтадан ўзини олиб қочади.

Чунки, кўлмак атрофида Тохир Маликка жой йўқ эди. У қайси

кўлда балиқ овлаб юргишин

ЁД ЭТИБ

1974 йили Тошду (хозирги Ўзму)да камина туғилиб ўсган Вобкент туманин газетасига бир пайтлар мұхаррирлік қылған Субхонкул Умаров фольклор йұналишида номзодлық диссертациясуну өндеді. Уша өңілдә Узбекистон Фанлар академиясынға Ўзбек тили, адабиеті ва фольклор институты Фольклор бўлими муддири Тўра Мирзаев расмий оппонентлардан бирни бўлди.

Энди ўйласам, ака бор-йўғи 38 ёшда бўлса хам, ўша пайтдек илму адаб ахли орасида катта обрў-эътибор қозониб улгурган экан. Очиги, тұртынчи босқич талабаси сифатида ушига жуда ҳавас қылғанман.

Орадан иккى ийл ўтиб, тақдир тақозоси билан ана шу Тўра ака меҳнат қылаётган институтга ишга бўлди қўлинид.

Адашмасам, 1990 йили институтимиз олимпарининг бир гурӯҳи имзоси билан собық итифоқ раҳбари номига Тўра Мирзаев устидан шикоят хати жўнатилди. Каминара ҳам дахл кипидаган бир жумласи бор эди. У, таҳминан, кўйидагина эди: "Би институтда докторант бўлиш учун ён бўхоролик бўлиши, ё Тўра Мирзаев шогиди бўлиши керак".

Ҳакиқатан ҳам, Ироҳон Ҳаккул, Нурсултуна Жўмасе, Маматкул Жўраев ва камина — бўхоролик, Аскар Мусакупов эса Тўра аканинг шогиди эди. Ҳолбуки, бўларнинг уч нафари Т. Мирзаевга алоқаси йўқ бошқа бўлимларда ишлар эди.

Хат Фанлар академияси раёсати раҳбарияти вакиллари иштирокида институтнинг умимий йиғилшида ўқиб ёштирилиб, кенг муҳкамма қилинди. Кутимагандага сўзга чиқиб, жумладан, шундай гапларни айтдим:

"Тўра акада бўхороларистик борлигини сезганим. Ишга кирганимдан бир ийл кейин пахта йиғим-теримига борадиган бўлдик. Мен дам олини кунларига мўжталаб Бўхорога бориб келиш учун билет олиб кўйган эдим. Партком коғиби сифатида Тўра Мирзаев ҳузурига кириб, Бўхородан келганимдан кейин тўғри пахта дала-сига боришини айтдим. "Бўхорода нима қиласан?" — дедилар. "Ота-онани кўриб келаман", дедим. "Бўхороликимсан?" — дедилар. "Ҳа", дедим. Ўшанда: "Шу пайтага бўхоролик эканнинг билдирий юрибсан-да", дедилар. Мени, мана, ҳураматни домламиш Матеўку Кўшконов ишга олганлар, Тўра Мирзаев эмас, ёсанглар Матеўку Кўшконовни ёзинлар...

Бу гапга биринч бўлиб олди қаторда ўтирган Матеўку домламанинг ўзлари кулиб юбордилар. Собик итифоқда қайта куриш шабадалари эса бошлаган. Институт директорлари ҳам сайлов ўйли билан сайланадиган бўлганди. Тўра аканинг устидан ёзғанлар шу тарика тишининг йўлини тўсизни кўзлаган эди. Аммо натижага тескари бўлиб чиқди. Ана шу муҳокамаларда Тўра аканинг обрўйи янада орти. Кўп овоз олиб, яна ўзи сайланди.

18 йил шундай олим билан бир жамоада ишлаганинг учун тақдирдан миннатдорман.

ЗАМОН ВА ШАХС

Биз шўро даврини кучимиз емонладик. Бунга ҳақли ҳам эдик. Аммо тарих — мураккаб жараён. Ўнга фақат бир ракурсдан

ТЎРА МИРЗАЕВ ФЕНОМЕНИ

туриб қараб бўлмайди. Ҳар замоннинг ҳам ўз шахслари, фидойлари, қаҳрамонлари бўлади. Қизиги, уларни ҳам айнан шу замоннинг ўзи яратди.

Тўра Мирзаев ҳам шундай зотлардан бирни эди. Бир галги у киши ҳақида ёзган мақоламда шундук жумлалар бор эди:

...У бир неча йилдан бери дунёда яккаю ягона илмий тадқиқот институтининг раҳбари. Уч қайта сайловда энг кўп овоз тўплаб, жамоанинг иктиёри билан директорликни сайланганда: "Ходимлар раҳбарни меҳрибонлигига қараб танлар экан", деб ўйлаганман. Мехр кўрсата олиш учун эса кишида, аввало, очиқ — ҳар қандай таъмдан холи кўнгил бўлиши керак.

Бунақа одамларнинг шогиди ҳам кўп бўлар экан. Шогирд ҳам — фарзанддаги гап-да. Бирорвоннинг қош-ковогига қараб яшаш жонидан ўтган Маматкул Жўраев кооператив учун ариза берган эди. Бир куни кутилмагандага фалон минг сўм тўлаши кераклиги ҳақида хат келиб қолди. Қишлоғига бориб кепганича ҳам фурсат йўқ. Кимга боради? Устоға-да:

— Яна иккى минг сўм етмайли...

Унинг хижолатини кўрсангиз:

— "Иккى минг", дейсанми? Иккى мингни йиғиб қўйиш у ёқда турсин, кошки кўлмимга ушлаб, санаб кўрган бўлсан. Лекин... Нима қилидик? Фалонидан сўрай, десам, ўзим...

"Қизил патриотлик ҳам бунчалик бўлмабди-да", деб ўйлаган эди. Шуларни ўйлар эканман, хаёл бошқа масалалар сари тоортади.

Амир Атоуллоҳ Ҳусайний Хиротнинг машҳур адабиётшуносларидан бирни эди. Ҳатто, Навоидек зуко зот ҳам, бунинг устига, 55-56 ёшли феъл-атворимизда учраб турдиган бир тип сифатида сакланаб қолди. Юртимизда дарвештабиати кишиларимиз — қанчали Албатта, буларни "Аллоҳнинг чинакам ошиқлари" дейиш — хато бўлади. Бирок ўз олдилари бир эзгуғоя кўйиб, унга интилиш йўлида бошқа барча ҳою ҳаваслардан воз кечиб яшаётган замонавий дарвешлар эмасми булар?!

Кизик: дарвешлик билан олимпикнинг қандай алоқадорлиги бор экан-а?

Бундай маҳалларда буюк Алишер Навоийга суняниша ўрганиб колганимиз.

Амир Атоуллоҳ Ҳусайний Хиротнинг машҳур адабиётшуносларидан бирни эди. Ҳатто, Навоидек зуко зот ҳам, бунинг устига, 55-56 ёшли феъл-атворимизда учраб турдиган бир тип сифатида сакланаб қолди. Юртимизда дарвештабиати кишиларимиз — қанчали Албатта, буларни "Аллоҳнинг чинакам ошиқлари" дейиш — хато бўлади. Бирок ўз олдилари бир эзгуғоя кўйиб, унга интилиш йўлида бошқа барча ҳою ҳаваслардан воз кечиб яшаётган замонавий дарвешлар эмасми булар?!

Олимларни кечқурган уйидан — иш столидан топардик. Бир докторлик диссертацияси ёқлашни ташкил этиш учун гоҳ Москва, гоҳ Баку Қозонга... қўнғироқ килиш керак. Ёқлаётган ким-у, кечаси билан телефон рақамларни тераётган, уланиб колгудек бўлса, томок қириб бакириб-чақириб галираётган ким?! Мехмон-ку ёқлаёт кетади-я...

Агар дунёда юз сўм сарфлаб, бир сўм олдиган "ишибилармон" керак бўлса, бўлар — ҳаётда илмадан бошқа таъмаси бўлмаган олимлар.

Улар қалам ҳақиқатнама кўчиртишига

бўлади. Ҳолбонни таъмидиган қалам туттиб, бир неча ой давомида шу аллома ҳузырида адабиёт илмидан таҳсиллар олган эди. "Маколис ун-нафоис" таъсирисида буюк мутафаккир ана шу устоз олимларни феъл-атворида дарвешлик бўлмаганини танқид қиласди. "Факир густолик юзидин Мирга дерменеким: "Фазойил ва камолотингизга кўра, дарвешлигиниз ҳам бўлса эрди, хўб эрди". Будурким, мусаллам туттаса, событ қилурмен, заруратдин мусаллам тутар."

Демак, Навоий фикрича, илмидаги шунчага фазоюйдидан шағаротига яраши ба олимда дарвешлик хусусияти йўқ эди. Буни у Атоуллоҳнинг ўзлари табии таъмидиган қалам туттиб, бир неча ой давомида шу аллома ҳузырида адабиёт илмидан таҳсиллар олган эди. "Маколис ун-нафоис" таъсирисида буюк мутафаккир ана шу устоз олимларни феъл-атворида дарвешлик бўлмаганини танқид қиласди. "Факир густолик юзидин Мирга дерменеким: "Фазойил ва камолотингизга кўра, дарвешлигиниз ҳам бўлса эрди, хўб эрди". Будурким, мусаллам туттаса, событ қилурмен, заруратдин мусаллам тутар."

Демак, дарвешлик билан олимпикнинг "эзи-зат"лиги бизга ота-боболаримиз замонларидан мерос бўлиб келаётган экан-да, деб ўзлаша асос бор.

Гарчи "Алломиш" достонининг ўзбекча ва-риантлари" (1968), "Ҳалқ бахшиларининг эпик репертуари" (1979) номли йиғир монографиялари, кариб кирк йиллик илмий фаолияти мобайнида ўзимизда, якин ва узот хорижининг кўп шахарларидан чот этилган муваллиф, мұхаррир ва нашрға тайёрловчи сифатидаги 300 га якин илмий иши, хусусан, Абу Райхон Беруний номидаги давлат мукофоти соҳиби эканни айтмасидан ҳам гаг филология фанлари доктори, профессор Тўра Мирзаев ҳақида кетаётганини билиб олган бўлсангиз керак.

Эҳтимол, устоз адабиётшунос Абдуқодир

лаверади. "Каттаю кичикка баробар бўл!" — деган хикмат ҳам бор. Ҳаммага бирдай мумалада бўлиш ҳар кимнинг ҳам кўлидан келаётрадиган иш эмас. Ҳусусан, раҳбар учун хайфсан эълон қилиб юборган, устига-устак, иш ҳақиқи ҳам чегириб қолган бўлсангиз, ходимларни "Елқамнинг чукури кўрсин!" — дейдид-да.

Биз ҳикоя қилаётган директор хонасингини эшиги — унинг кўнглидек доими ва барчага бирдай очиқ эди. Шуларни ўйлар эканман, хаёл бошқа масалалар сари тоортади.

Тақдир тақозоси билан басаввуб аввали тадрижик ривожда давом этади. Лекин дарвешлик муайян илмий асосга эга фасади илмий тадқиқотни тарзида эмас, миллий феъл-атворимизда учраб турдиган бир тип сифатида сакланаб қолди. Юртимизда дарвештабиати кишиларимиз — қанчали Албатта, буларни "Аллоҳнинг чинакам ошиқлари" дейиш — хато бўлади. Бирок ўз олдилари бир эзгуғоя кўйиб, унга интилиш йўлида бошқа барча ҳою ҳаваслардан воз кечиб яшаётган замонавий дарвешлар эмасми булар?!

Ҳайитметовнинг: "Ўзбек илмида устоз-шогирдлик садоқатининг жомиёна-навоёна науманасини Ҳоди Зариф ва Тўра Мирзаев муносабатларида кўрамиз", деган ётирофларни тақрорлаб ўтиришга ҳам жоҳат йўйдир.

Энди ишонмасангиз ҳам, айтай: ана шу йигитдек тетик, чакрон, ёниб-қайнай турган Тўра Мирзаев акамиз бу ўша тўлған пайтлар эди.

"Тўрмурод!" — десалар, "Лаббай!" — деб оталари, яъни Мирзамурод бобо ҳузурларига худди болалардек чопқиллаб кетаётгандарни кўрганим учун, очиғи, очиғи, бу гапимга ўзим ҳам ишонмайман".

“ХАЁЛИДА ГҮЁ ДУШМАНИ ЙЎҚДИР...”

Шеърнинг бир сатрини ба фаслага бекорга сарлавҳа қилиб кетпирмадик. Шундай кишилар борки, ҳаммани ўзига душман хисоблаб юради. Шундайлар ҳам учрайдики, иложини топди дегунча, ўзи ҳаммада душманлик қилаверади.

Эслатилганидек, деярли ҳамма вақт Тўра аканинг душманларни етариғи бўлган. Лекин у кишининг ўзлари табиатан ҳеч кимни душман ўрнида кўрмас эди. Унга ёмонлик килганларга ҳам яхшилик қилиб кетаверар эди.

Директорликка сайланганларидан кейин субҳат асансида:

— Сизни ёмонлаб, Москвага ёзганлар энди қандай ишлайди? — деб сурдим.

— Ишлайверди. Мен ёқтирасмас қилмайман. Агар уларга мен ёқмасам, бўшаб кетар, — дедилар.

Ҳакиқатан ҳам, ўша хатта имзо кўйган биз тенгилардан тўрт киши бушаб кетди. Лекин айримлари бир неча йилдан кейин кайтиб келди, Тўра ака ишга олдилар, узоқ йиллар биргага меҳнат килишиди.

Бироғ мавеки ўсгани сари, айрим ноасл каслар феъл-атворида маннамлик, белисандлик, бўшқаларга фақат лавозимига қараб мумала килиш иллатлари намоён бўла боради.

Ҳатто, шундай ҳам бўладуки, кече бемалол эркин сиғиб, ҳазил-хузуз қилиб гаплашиб юрган оғайингиз билан эртага одамдай саломлашоидай ҳам қоласан. Буюк Алишер Навоий ҳаёти давомидан шундайларни кўраверганидан бўлса керак: "Май мастилиги кетар, мансаб мастилиги лавозимидан тушгунича кетмас", деган хулоғага келган.

Тўра ака бир неча йил Ўзбекистон Фанлар академияси вице-президенти вазифасини бажарувчи бўлиб ҳам ишлади. Аммо у киши ҳамма-ҳамма учун ўша-ўша Тўра ака бўлиб қола-вердилар.

Ҳатто, Ўзбекистон Фанлар академиясининг академиги бўлганлари, "Эл-юрт ҳурамати" ордени билан мукофотланган кунларни табриклиб кўнгироқ килганимда атай у кишига: "Тўра бобо", деб мурожаат қилдим. Самимий қабул килдилар. 85 ёшли оқсоқонли "бобо" десалар.

Энди у кишидан яхши хотиралар шогирдларга ибрат бўлиб қолди...

Султонмурод ОЛИМ, филология фанлари номзоди.

Дарҳақиат, жаҳон миқёсида аҳолининг озиқ-овқат ҳаев-сизлигини таъминлаш

ШЕРРИЯТ

СОХИР СҮЗ КҮКСИДА УЙГОНГАН ВАТАН

АЙТ, ЎЗИНГ

Худойим яратди йўқдан бор килиб, Замин халифаси эрур одамзод. Ўн саккиз минг олам синоатидан Турфа чаман бўлди еру коинот. Миллатлар яралди, яралди динглар, Турфа тилда күшлар сайради гўжон. Дунёнинг талотўп кошонасида Кимидир хор яшади, ким дориломон. Кимидир сабр килди, дину иймонин Шаънини түғ килиб кўтарида кўка. Кимидир тупрок билан тенг килип халкин, Шаънин топтаб, ўйиди тириклилики. Товуслар хиромон кездилар боғда, Қарғалар орзуси бўлди оплок кор. Баликлар денигизда бошлади тӯфон, Кўршапалак тун-ла бўлди баҳтиер. Демаси бу оламда ҳар неки яшар, Ўзига истади, излади макон.

Қандироғ одамзод багрига шоҳди, Кавакда беркиниб, кун кўрди илон. Гоҳида осмонни тўлдирган күшлар, Қавмини чўқилаб, бўяди килиб. Қобил билан Ҳобил минг йиллар оша Ҳамон назар солиб турар инсонга. Сен, эй, хузуримда турган одамзод, Рўймисан балки бир ёмон тушсан. Асл қиёфангни кўрмадим, хайҳот, Айт, ўзинг; сен қайси ҳалиқ маңубсан.

Гўдакни туртиклиб, койдилар хўл, – Биз чизган чизиқдан юрмолигинг шарт. Тўхта, тўхта, эй дунёйи дун, Ахир ўтлаётir кўзида ҳайрат.

Гўзал шўхликлари топмасин абас, Қораёнгларида мавж усрин иммон. Қара, кипригиди илинган томчи, Тўкилса, дунёлар бўлади вайрон.

Изгирина нафаси теккан заҳоти, Йўлчилка юз тутар яшнаётган гул. Тўрт томон бошласан, индамай томчи, Ахир ўтлаётir кўзида ҳайрат.

ЁМФИР ЁҒАЁТИР...

Нега кўнглимни сен эзасан мудом, Нега тегирмон тоши билмайди тиним. Ахир, бир зумгина танинга ўйла, Сендан-да якинроқ яна бор кимим? Ой само кўксидан кетмагай нари, Юлдузлар фалақдан кетмайди йирок. Менин-ку сеномга кўлим етмайди, Заминда ким бордир сендан якинроқ. Юрагим зада күш. Тумшукларидан Зарра зулм сезса, томчилайди кон. Қалбимнинг тўбиди ядрор бир күш Кайта парвозд учун ахтарар имкон. Дунёда камон кўп, ўқ кўп, куроп кўп, Заминда кўрмадим бирор қалиби соғ. Қўрганлар бор бўлса, айтинг, бормикан, Қуроп – суз – ўқидан кўра мудишишрек. ...Ёмфир ёғаётir осмон кўзидан Кўксимда ядрор қўш беҳад маъюс. У бошин қаноти остига олиб, Камонсиз оламни кўраётir туш.

Тун ёлғис рухимга тутмади кулоқ, Ой таманно қўиди, кулид юлдузлар. Қуқ кўланкада сезимлай кетди, Сени менга олиб келувчи излар. Сўз демай зулматта тикилдин маъюс, Лип этии деворга урилган соя. Титраган теракининг унча ёлгиз, Ой бу дам умидга бўлди ҳамсоя. Самога бостирик келди булуплар. Келмадин... Руҳимда чакиди чақмоқ. Менинг юрагимни азоб чулгади, Даражатлар танида бошланди титроқ. Шаррос қуяётган ёмғир мисоли, Кўзим юйасини юди кўз ёши. Юзларини юди, умидин юди, Мангу сабр бўлган тогларини тоши. Ох, ҳаёт, мунисан, мен сени севдим, Яна ишак кўлинг бўйнимдан қучар. ...Ям-яшил майсалар устига нотоҳ, Само ёмғирлари йиқилиб тушар...

Тун ёлғис рухимга тутмади кулоқ, Ой таманно қўиди, кулид юлдузлар. Қуқ кўланкада сезимлай кетди, Сени менга олиб келувчи излар. Сўз демай зулматта тикилдин маъюс, Лип этии деворга урилган соя. Титраган теракининг унча ёлгиз, Ой бу дам умидга бўлди ҳамсоя. Самога бостирик келди булуплар. Келмадин... Руҳимда чакиди чақмоқ. Менинг юрагимни азоб чулгади, Даражатлар танида бошланди титроқ. Шаррос қуяётган ёмғир мисоли, Кўзим юйасини юди кўз ёши. Юзларини юди, умидин юди, Мангу сабр бўлган тогларини тоши. Ох, ҳаёт, мунисан, мен сени севдим, Яна ишак кўлинг бўйнимдан қучар. ...Ям-яшил майсалар устига нотоҳ, Само ёмғирлари йиқилиб тушар...

МЕНИНГ СЕНДАН БОШҚА...

Тоғ менинг бошимга юйилмоқ бўлар, Ҷамоқлар қаросиллаб, устимдан кулар. Майсалар мунграйиб, товоним силар, Менинг сендан бошқа нимам бор, Ватан.

Иймон кийиб юрган либосим ўзинг, Моҳитобим ўзинг, кўёшим ўзинг. Паркентимсан ўзинг, ҳам Шошим ўзинг, Менинг сендан бошқа нимам бор, Ватан.

Сен менинг яратган оқ сочни она, Етимиш пуштим ётган азиз хиллона. Илк қадамиш ўтган улуг остонона. Менинг сендан бошқа нимам бор, Ватан.

Бош қўйиб ётибман гул япрогига, Болалигим ўйнар ҳаёт бояғида, Бойчичбор сув ичан дил булогидан, Менинг сендан бошқа нимам бор, Ватан.

Қўксингта қадалдим бир ниҳол бўлиб, Чинорларинг кўриб кўз кетар тинид. Дуогуриларинг қабрида турив. Дуслар: Сендан бошқа нимам бор, Ватан.

Дунёга тик боксанг, ҳам бўлмас бошинг, Ўтур тож бўлишига етар бардошинг.

Магрур тоглар сенинг мард миллатдошинг, Менинг сендан бошқа нимам бор, Ватан.

Ҳар элга бир байрок бўлишимиз бор, Ватан бу номидур, ватан ифтихор. Бир чимдим турғори илоҳий девор, Менинг сендан бошқа нимам бор, Ватан.

Самони ботқоқа менгзамас лочин, Майли, Ватан дёя оқарсин сочинг, Адиirlарда кувна, ёзигин куличинг Менинг сендан бошқа нимам бор, Ватан.

Элим, никол эдим, бир дарахт бўлдим. Элим босиб ўтган пои тахт бўлдим. Элга минг фидо бир хушбахт бўлдим, Менинг сендан бошқа нимам бор, Ватан.

Парвардигор, кўлла! Тун йироқ тушсин, Ёмонлар Ватандан кўп узок тушсин. Самодаги нурлар яркоқ тушсин, Менинг сендан бошқа нимам бор, Ватан...

УСТОЗ АБДУЛЛА ОРИПОВ
хотираисига

Дўрмонда куз эди. Олтин япроқлар, Үк еган күш каби ерга куларди. Қисмат наин чалиб, инграс боғлар, Уммон остидаги дунё бўларди. Соҳир сўз кўксидан уйғонган Ватан, Гулларга чулғарди даларапарини. Сўнг duo қўлларди узундан-узок, Қалби оташ шоҳи болаларини. Сўз – бу қисмат эди. Сўз эди Ватан, Сўз – бу замин эди. Сўз – бу дала-туз. Шоир боласини оламга бериб, Дунёга жимгина боқарди Некўз. Бир уммон уйғонди қалблар қаърида, Бир доинишманд сўзлар. Бир сўзлар...Зариф...

Дарёлар ўзандан чиқиб кетарди, Сузин айтганида Абдулла Ориф.

Шоир товонларини илк бор ўтган кир, Шоир шеъларини илк тинглаган сўзмок. Билмасди. Вақт келип, зулматин кесар, Шеърият кўкида чиқилган чақмоқ.

Ватанни чулғади шоир овози, Дунёни чулғади билмайн сарҳад.

– О, шоир қисмати...Шивирлар шоир Укоин ичидан ўтсан бир дарахт.”

Шеър – бу кувонч эрур. Шеър – бу изтироб.

Соҳир сўз – бу Ватан кўлда тутган түг.

Мадхия янграйди...Ёришар само,

Ҳар сатри ҳарорат, оташга тўлуп.

...Абдият сари йўл одиши шоир...

Шеърият кўксидан сарабр кетди қон.

Сўнг...

Бошин булутларга буркаб йиглади,

Бир ёнда Эверест, бир ёнда уммон...

Аччиқ, жуда аччиқ Ҳақиқат таъми...

Тилни кўйидиради, бўйзини йиртади.

Само кўзидаги ёши тинмайди:

– Тўхтатинг, тўхтатинг...

Қодирий кетар...

Абдулла Қодирий кулар сўнгига бор,

Сўнгти бор деворни сийлайди сочи.

Сўнгра шивирлайди кўксин тўлдириди:

– “Ассалом алайкум, донринг оғочи”...

КАЙФИЯТ

Ийгламайман...

Овора бўлма.

Мен бошимни тошга урган сув.

Ҳисларимни кушга дон қилиб,

Тунлар кўси билмаган уйи.

Ғаним тигин санчса ўракка,

Қон юни-ла лабини артган.

Софинчими қаро тунгамас

Дилидаги кудукка айттан.

Истеҳзопар, заҳархандалар

Кўчасидан ўтган голиб.

Гоҳ тунлари узок ўтлтирган,

Кўксин куйган ойдек ўтрантиб.

Таҳирларга тикса донлиб,

Тарс ёрилгач кафтидаги тош.

Яна кукка маъюс төрмалиб,

Тўлини ойдек ўтлтирган юваш.

Ўша кушман... Тумшукларида

Сенга мева айлаган тортиқ,

Зангор күшининг қанотларига

Умид билан тикилган итик.

Туннинг ёлғис салтнантида

Унг гулдек пинхон сўлган у.

Хиёнатнинг азалиради

Аллақаён ўтлиб ўтган у.

Кўз ёши? Уйқисим дилим,

Менга асир тушида қайғи.

Кафтларинга сарагчан ногоҳ.

Бошин тошга ураётган сув...

НИСБАТ

Бир кўлимда гулоб... бир кўлимда сув..

Бири оби зам-зам, бири заҳардир.

Тонгни остановга ташлаб кетди тун,

Кўзларимни очсан, сутдек саҳардир.

Ховлига чикаман. Кўшлар чуғурлар.

Кўзимга анвойи ранглар тўлади.

Кечаги булути кўлмайди хотир.

Кекса чинор сокин бойчай кўяр.

Нигоҳлари тўла буюк хавотир.

О, ҳаёт! Оққўнгил, доно муллим,

Шарифа САЛИМОВА

Муалиф ҳақида: Шарифа САЛИМОВА — Тошкент вилоятининг Паркент туманида туғилган. Даастлаби шеърий гулдастлари ўтган асрнинг 80-ийларидан “Ҳаёт завқи” ва “Менинг баҳорим” номлари билан чотирилди. Шиорининг ўзбек мутафаккир шиори Алишер Навоийнинг 550 йиллигига багишланган “Хизор булоги” (1996) тўплами алоҳидаги аҳамиятта ётга.

“Тонга қасам” (2002) китобидаги публицистик маколаларида давримизнинг энг долзарб масалалари шоирона тил билан қаламга олинади. Шунингдек “Ийхар билин” тиллашган ин

ҲАҚ СҮЗ ХИЗМАТКОРИ

1-6.

Мұхаммаджон журналисти битирған бўлса-да, дипломини сандикқа солиб мениса формасини кийди олганни, лекин каламини ҳам кўлдан кўймайди; у Тохир Малик этигидан маҳкам үшлаган, улар узоз-шоғирд бўлган эди. Албатта, Тохир ака ҳам узоз Турсунбой Адашбоев билан Пскентга ташриф буоради. Шинам боғчада тўрт-беш киши бемалол ўтирадиган чорпояларга дастурхон тузаб кўйилганди. Биз Тохир Малик ва Турсунбой ака ўтирган чорпоядан жой олдик. Дастурхонга қандай лазиз таомлар тортилганини аниқ эслай олмайман, аммо кўркэллик нафар мелиса зобитлари гоҳ Турсунбой Адашбоев айтадиган, гоҳ Тохир Малик хикоя қилаётган ибрати воеяларни жонкулоқлар билан тинглаб ўтиришарди. Хатто Тохир ака пешин пайти намозга турган чогида милиция ходимларни ҳам узоз билан бирга чорпоялардан туриб, ойнаванд айвонга йўл олади. Менима, Тохир ака шогирдининг ховли тўйда қатнашатган ички ишлар ходимларининг кўчлигига Академияда сабоқ берган бўлсалар керак.

26 ёшида (1972 йил) Тохир ака "Ҳикмат афандининг ўлими" номли фантастик киссанини китоб холида эълон қилади. Ўша пайтгана ўзбек тилида фантастик асар яратилмаган эдими? Яратилган эди. Xусусан, "Алпомиш", "Гўргули", "Фарҳод ва Ширин", "Лайли ва Махнун" каби оғзаки ва ёзма адабиёт намуналари туғал фантастика эди. "Ҳикмат афандининг ўлими" эса ўтган замондан хозирги замонга кўчирилган фантастика холос. Тохир Малик яратган бу асарда ўқувчини хайратта солиб, эсанкиратиб кўядиган сехр нима эди?

"Кўрк беш кун" (Сайд Аҳмад), "Чинор" (Асад Мухтор), "Қайтмас тўлқинлар" (Турбоб Максуд), "Ёё ёммири" (Мухаммад Салом), "Баҳор қайтмайди" (Ўтқир Ҳошимов), "Субҳидам" (Йўлдоҳ Сулаймон) каби насрар асарлар босмамили давридан (тахминан, 1920 – 1925 йиллар) ҳам бу ёғида содир бўлган оқ-кора, сал-

бий-ижобий ҳодисаларни қамраб олган эди. Асарлар соцреализм методи маҳсулоти бўлиб, воеялар ҳам, қаҳрамонлар ҳам КПССнинг XXII қурултойида қабул килинган Программаси доирасидан асло нари-берига чиқиб кетолмасди. Яъни, китобхон ижод корхонасида ирисияти "киши руҳининг инжинерлари" томонидан сунъий раввишда ўзгаришиб юборилган махсулотдан баҳраманд бўлгач, силласи куриб, кўз олди жимирлашиб, юрган йўлидан адашиб, қадек бораёттанини ҳам ўзи билмасдан оидимлар эди.

"Ҳикмат афандининг ўлими" адабиётда инқилоб ясад, китобхон онгини остин-устин этиб ташламайди. Лекин ўша замонлардаги "ўлмас" ва "енгилмас" коммунистик мафкура қолипи остига жайдари ургу ташлаб кўяди. Жайдари ургу "афанди" эди.

XX асрнинг 70-йилларида "афанди" дейилса, Насриддин афанди тимсоли билан боғлиқ бўлган латифа қаҳрамони кўз ўнгимизда гавдаланарди. Тохир Малик киссанисда эса "афанди" атамаси ўзак маъносида кайта тикиланади. Афанди атамасининг биргалими ўзак маъноси "жаноб" бўлиб, Туркистонда ўтган асрнинг 30-йилларида ҳалқ орасида батомон истемолдан чиқарип юборилади. Аслида, одамлар орасига хурмат маъносиди афанди деб мурожаат килини одатини жадидлар мумомалага кирилган эди. Жадидлар истиқол оғасини ҳалқ онгига сингирдига, ҳалқ онгига сингирдилган гоя эса моддий кучга айланади.

Тохир Малик тенгдошлари, маслаҳотларни орасида "афанди" каломининг қадари ниҳоятда баланд эди. Xусусан, Тохир аканинг дўсти Асқар Қосим (Худо рахмат қислин) шу сўзни ўқиб, ё эшишиб етди, коплашкан кетарди.

Тохир Малик "афанди" каломининг қадар-қимматини тоғаси, ажойиб ёзувчи Мирзакалон Исоимлий сукхатларидан илғоб-ибиб олади. Демак, ўша каломни асар сарлавхасида фойдаланишининг ўзиён жадид тогасини нечогли тўлқинларнириб юборганини тасаввур килиса бўлади. Миллатнинг миллий оғигини ўйтишга хизмат қилган тоға-жиянлардан

Оллоҳ рози бўлсин!

Тохир Малик 1986 йилда "Юлдузча" нашриётининг бош муҳаррири вазифасига ҳам, 1988 йилда "Ёшлик" журнали раҳбари лавозимига ҳам меҳнат жамоаси томонидан эркин сайлов орқали сайланади. Раҳбар лавозимидаги ишлаган даврида бирорта ўз асарини чиқармайди.

Эсимда, ухаконим Аззам Уткам (Оллоҳ рахмат қислин) бундай ҳижса кильганди:

"Ҳикмат афандининг ўлими" адабиётда инқилоб ясад, китобхон онгини остин-устин этиб ташламайди. Лекин ўша замонлардаги "ўлмас" ва "енгилмас" коммунистик мафкура қолипи остига жайдари ургу ташлаб кўяди. Жайдари ургу "афанди" эди.

Чўлпоннинг "Баҳорни согиниб" тўлпумини ўтган асрнинг 70-йилларида босмаконага ташлаб кўяди. Шу тарика Чўлпоннинг "Баҳорни согиниб" китобига 1938 йилдан сўнг илк бора 50 йилдан сўнг қайта нашр этилади.

Охирги кўришганимизда "Пўртагани уммонда созар ҳаёт қайиги" китобинизни ўқидим, яхши экан, дегандими. "Маъқул бўлдими?" деб сўрайди ишонкирам.

— Катта Фаргона каналида чўқаётган одамдан фаввос, "агар охирги марта кайси китобни ўқиганинги тўғри айтсан, сени ўлимдан кутқараман" деб шарт кўйсан, тобори кимномида ўзини ўзимдан бўлди.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.

— Уммонда чўқаётган одамни куткараб қўлса, мўйамигина мукофот олади, — деб кулимисайди. — Аҳмокқа ўхшаб чўқаётган одамга бачкана савон бериб фурсатни бор бериб кўйса, мукофотдан куруқ қолади.